

Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 1 en 2

Analyse doelen Jonge kind

slo

Maart 2013

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2013 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Informatie

SLO

Afdeling: Primair Onderwijs & Kenniscentrum Leermiddelen

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 664

Internet: www.slo.nl & www.leermiddelenplein.nl

E-mail: so-po@slo.nl & leermiddelenplein@slo.nl

Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 1 en 2

DEEL 1: ACHTERGRONDGEGEVENS

Titel	<i>Protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2; Signaleringslijst voor kleuters</i>
Auteurs	Hanneke Wentink; Ludo Verhoeven; Maud van Druenen
Uitgever	Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen
Jaar van uitgave	Derde druk 2010
Doelgroep	Leerlingen in groep 1 en 2 van de basisschool
Samenstelling van het instrument	Boek met in de bijlagen de <i>Signaleringslijst voor kleuters</i> en bijbehorende taken
Doorgaande lijn	De <i>Signaleringslijst voor kleuters</i> maakt deel uit van het bredere pakket <i>Protocol Leesproblemen en dyslexie</i> . De <i>Signaleringslijst voor Kleuters</i> , toetsformulieren, leerlingrapporten en handelingsplannen worden samen opgenomen in een leerlingdossier dat gedurende de schoolcarrière aangevuld wordt. Na het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2 kan het protocol voor groep 3, groep 4, groep 5-8 worden ingezet.
Geanalyseerde onderdelen	Signaleringslijst voor kleuters en toetsen kleur, auditieve analyse en synthese, letters benoemen en spontane spelling.
Uitgangspunten en doelstellingen van het instrument	"Om het onderwijs aan leerlingen met leesproblemen in het basisonderwijs te verbeteren, heeft het Expertisecentrum Nederlands eerder het Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 1-4, groep 5-8 en voor het Speciaal Basisonderwijs ontwikkeld." "Dit protocol biedt leerkrachten handreikingen voor vroegtijdige signalering en effectieve begeleiding van kleuters die achterblijven in hun ontwikkeling van beginnende geletterdheid."
Korte beschrijving van visie op <u>het jonge kind</u> zoals aangegeven in het instrument/ de methode	"Leerkrachten zijn er meer en meer van overtuigd geraakt dat kinderen al vroeg in contact brengen met geschreven taal goed is voor hun ontwikkeling. Schriftelijke taal is namelijk overal en ook kleuters komen er dagelijks mee in aanraking." "Kinderen leren beter wanneer zij de opgedane kennis kunnen koppelen aan concrete zaken en aan hun eigen ervaringen." "Kinderen zijn verschillend: wat betekenisvol is voor het ene kind, hoeft geen betekenis te hebben voor een ander kind."
Inhoud	De eerste hoofdstukken van het boek bestaan uit theorie over het stimuleren van de beginnende geletterdheid. In hoofdstuk 4 wordt de vroege signalering van achterstanden in geletterdheid omschreven. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van de <i>Signaleringslijst voor Kleuters</i> . Met deze lijst kunnen leerkrachten de beginnende lees- en schrijfontwikkeling bij kleuters volgen en nagaan hoe een leerling zich op het gebied van beginnende geletterdheid ontwikkelt. De lijst bevat observaties per tussendoel beginnende geletterdheid en biedt ruimte om gegevens over specifieke risicofactoren weer te geven. In de lijst wordt verwezen naar een aantal in het boek opgenomen toetsen, gericht op kleurkennis, auditieve analyse, auditieve synthese, letters benoemen en spontane spelling (waaronder het schrijven dan de eigen naam). Deze toetsen kunnen worden ingezet om bepaalde onderdelen op de lijst in te vullen. In hoofdstuk 5 staat een programma beschreven dat hulp biedt bij leerlingen met een achterstand. In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de overdracht van informatie en samenwerking met andere instanties.

Aspecten taalontwikkeling	De lijst is gericht op beginnende geletterdheid en bevat risicofactoren die bij een leerling in kaart kunnen worden gebracht. Deze zijn: het moeizaam kunnen benoemen en onthouden van willekeurige reeksen, het voorkomen van lees- en spellingsproblemen met leren lezen; een vertraagde spraak-/taalontwikkeling; opgroeien in een beperkte geletterde thuisomgeving; onvoldoende beheersing over het Nederlands; hoorproblemen. Naast deze risicofactoren bestaat de lijst ook uit beschrijvingen van leerlinggedrag behorende bij tussendoelen beginnende geletterdheid. Zoals boekoriëntatie en verhaalbegrip; functies van geschreven taal en relatie tussen gesproken en geschreven taal; taalbewustzijn en alfabetisch principe; functioneel lezen en schrijven.
Aspecten rekenontwikkeling	Niet van toepassing.
Aspecten sociaal-emotionele ontwikkeling	Niet van toepassing.
Werkwijze	Het stimuleren van de beginnende geletterdheid staat centraal. Hierbij worden de uitgangspunten gehanteerd zoals in het boek staan beschreven. Aan de hand van de <i>Signaleringslijst voor Kleuters</i> legt de leerkracht twee keer per jaar vast hoe de ontwikkeling van beginnende geletterdheid verloopt, namelijk in januari en juni. Op basis van de gegevens bepaalt zij aan welke aspecten er bij bepaalde leerlingen extra aandacht moet worden besteed. Voor deze wordt een handelingsplan opgesteld. Het aanbod aan geletterde activiteiten wordt verrijkt. In groep 2 worden ook de aanvullende toetsen afgenomen en worden handelingsplannen opgesteld voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn en letterkennis. Het aanbod van activiteiten wordt verrijkt en extra begeleiding wordt geboden met de voorschotbenadering. Aan het eind van het schooljaar wordt de overdracht naar de volgende groep geregeld.
Aanwijzingen voor normering	Bij de toetsen wordt bij elke taak de normering duidelijk omschreven. De leerkracht wijst punten toe aan de antwoorden die een kind geeft. Aanwijzingen voor het invullen van de signaleringslijst worden niet gegeven.

<p>Aanwijzingen voor hulp bij gesignaleerde problemen</p>	<p>Kinderen die duidelijke hiaten vertonen in hun ontwikkeling, komen in aanmerking voor extra begeleiding. De leerkracht bespreekt dit met de ouders en de leesspecialist op school. Er wordt een handelingsplan opgesteld waarin de doelstellingen en werkwijzen voor een van tevoren vastgestelde periode van begeleiding wordt beschreven.</p> <p>In het boek wordt een programma beschreven dat bedoeld is voor kleuters in groep 2 waarbij de ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn en de letterkennis achterblijft. Dit programma wordt de voorschotbenadering genoemd. Het doel van de voorschotbenadering is om leesproblemen zo veel mogelijk te voorkomen door kleuters alvast een voorschot te geven op de leesinstructie in groep 3. Het programma biedt leerlingen expliciete oefening in het aanleren van klank-letterkoppelingen en fonemisch bewustzijn. Ook wordt de leerling gestimuleerd om gebruik te maken van spontane spelling.</p>
--	---

DEEL 2A: ANALYSE-RESULTATEN (beschrijvend)

Domein Mondelinge taalvaardigheid	
Algemeen	De opgenomen toetsen in het boek zijn voornamelijk gericht op de ontluikende geletterdheid en aspecten die te maken hebben het mogelijk vóórkomen van dyslexie. In het boek wordt ingegaan op een geletterde leeromgeving. Aangeven wordt dat het vertellen/voorlezen van verhalen een positieve bijdrage heeft voor het uitbreiden van de woordenschat. Men gaat eind groep 2 uit van een passieve woorden schat van 5000 woorden en een actieve woordenschat van 3000 woorden (gebaseerd op Verhoeven, 1994).
Woordenschat en woordgebruik	Niet van toepassing.
Vloeiend en verstaanbaar spreken	Niet van toepassing.
Luisteren	Niet van toepassing.
Gesprekjes voeren	Niet van toepassing.
Mening uiten en vragen stellen	Niet van toepassing.
Domein Ontluikende en beginnende geletterdheid	
Leesplezier	De meeste observatiepunten en toetsen in het boek zijn gericht op ontluikende en beginnende geletterdheid. Hierbij worden de eerste zeven tussendoelen beginnende geletterdheid van het Expertisecentrum Nederlands gehanteerd. Bij de observatiepunten rond boekoriëntatie en verhaalbegrip staat aangegeven: "Luistert aandachtig wanneer een verhaal wordt voorgelezen. Geniet zicht baar van voorleesactiviteiten." Dit wordt verder niet geëxpliciteerd.
Oriëntatie op boek en verhaal	Bijna alle doelen rond oriëntatie op boek en verhaal komen aan de orde. Alleen het doel: "Weet dat verhalen een opbouw hebben en dat een boek een begin en einde heeft." is niet aangetroffen. Wel komt het doen van voorspellingen over het verdere verloop van het verhaal voor bij de observatiepunten.
Oriëntatie op geschreven taal	Het kind weet wanneer er sprake is van lezen en schrijven. De functie: lezen om iets te weten te komen, is niet aangetroffen. Wel dat je iets op kan schrijven als je iets wilt vertellen. Het lezen en schrijven van de eigen naam komt aan de orde. Evenals het schrijven van (tekens die op) letters (lijken). Het boek bevat een test om de Inventend spelling in kaart te brengen.
Fonemisch bewustzijn en alfabetisch principe	Alle doelen die te maken hebben met het fonemisch bewust zijn en het alfabetisch principe komen in de observatielijsten aan de orde. Hiervoor zijn onder meer toetsen voor auditieve analyse, auditieve synthese en het benoemen van letters opgenomen.
Domein Taalbeschouwing	
Algemeen	Niet van toepassing.

DEEL 2B: ANALYSE-RESULTATEN (tabel)

- = aanwezig
- ▣ = gedeeltelijk aanwezig
- = niet aanwezig
- n.v.t. = niet van toepassing

Het kind ...		
Domein Mondelinge taalvaardigheid		
Woordenschat en woordgebruik	Beheerst het Nederlandse klanksysteem.	n.v.t.
	Heeft een passieve woordenschat van gemiddeld 7000 woorden.	n.v.t.
	Heeft een actieve woordenschat van gemiddeld 3500 woorden.	n.v.t.
	Gebruikt een nieuw geleerd woord in een andere situatie.	n.v.t.
	Gebruikt steeds meer verschillende en complexere woorden.	n.v.t.
	Betekenisgrenzen worden scherper.	n.v.t.
	Kent het verschil tussen enkel- en meervoudsvormen en kan dit interpreteren.	n.v.t.
	Begrijpt ontkenning.	n.v.t.
vloeiend en verstaanbaar vertellen	Omschrijving taalniveau.	n.v.t.
	Begrijpt en gebruikt steeds meer verschillende werkwoords-vervoegingen.	n.v.t.
	Kan een plotstructuur redelijk verwoorden.	n.v.t.
	Maakt samengestelde zinnen.	n.v.t.
	Maakt gebruik van uitbreidingen en vraaggesprekken.	n.v.t.
	Vertelt over gebeurtenissen in het verleden en trekt daarbij conclusies.	n.v.t.
	Houdt steeds meer rekening met mentale staat van anderen.	n.v.t.
	Maakt beter onderscheid tussen welk taalgebruik in verschillende situaties.	n.v.t.
	Heeft nog moeite met het leggen van logische verbanden.	n.v.t.
	Heeft nog veel moeite met passieve zinnen.	n.v.t.
	Vertelt uitvoerig en samenhangend over wat hij gedaan of meegemaakt heeft.	n.v.t.
	Benoemt en beschrijft alledaagse aspecten, zoals mensen, plaatsen en dingen met gebruik van complexe zinsconstructies.	n.v.t.
	Beschrijft een aantal veel voorkomende handelingen met gebruik van complexe zinsconstructies.	n.v.t.
Gebruikt complexe taalfuncties als redeneren en concluderen.	n.v.t.	
Luisteren	Kan meervoudige instructie en mededelingen begrijpen en uitvoeren.	n.v.t.
	Luistert naar een op de leeftijd afgestemd verhaal en begrijpt het verhaal of de informatieve tekst.	n.v.t.
	Luistert naar een op de leeftijd afgestemde radio/televisiefragment/gesproken tekst op internet.	n.v.t.
	Laat zien dat hij naar een ander luistert en geeft gepaste feedback.	n.v.t.
Gesprekjes voeren	Kan op eigen initiatief een gesprek beginnen met de leerkracht en een ander kind.	n.v.t.
	Kent en handelt naar gespreksregels.	n.v.t.

Het kind ...		
	Kan op communicatief adequate wijze spontaan vertellen over onderwerpen die hem bezighouden.	n.v.t.
	Geeft gepast antwoord op vragen van de leidster of ander kind.	n.v.t.
	Hoe, waarmee, wanneer, etc. vragen.	n.v.t.
	Denkvragen.	n.v.t.
	Tegendeelvragen.	n.v.t.
	Keuzevragen (kiezen tussen meerdere en complexere situaties).	n.v.t.
	Indirecte vragen.	n.v.t.
	Reflectieve vragen.	n.v.t.
Mening uiten en vragen Stellen	Kan zijn mening verwoorden, o.a. door gebruik van 'ik vind' zinnen.	n.v.t.
	Stelt vragen en gebruikt vraagzinnen om ergens meer over te weten te komen.	n.v.t.
	Kan op een gepaste wijze de hulp van anderen inroepen.	n.v.t.
Domein Ontluikende en beginnende geletterdheid		
Leesplezier	Toont zijn plezier in het voorlezen van boeken.	■
	Leeft mee met personages in op de leeftijd afgestemde prenten-boeken.	□
	Kan uitleggen hoe een personage zich voelt.	□
	Uit zijn gevoelens/mening over een voorgelezen verhaal of rijmpje, zoals leuk, grappig of stom.	□
Oriëntatie op boek en verhaal	Begrijpt dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen.	■
	Weet dat een boek gelezen wordt van voor naar achter, een bladzijde van boven naar beneden, en regels van links naar rechts.	■
	Weet dat verhalen een opbouw hebben en dat een boek een begin en einde heeft.	□
	Weet dat de voor- en achterkant van het boek informatie over de inhoud geven.	■
	Kan een op de leeftijd afgestemd voorgelezen verhaal navertellen, met of zonder behulp van illustraties.	■
	Kan een voorgelezen verhaal naspelen met behulp van aanwijzingen van de leerkracht.	■
Oriëntatie op geschreven taal	Weet dat tekens gebruikt worden om iets te vertellen of leren	□
	Weet dat je briefjes, boeken, tijdschriften, etc. kan lezen om iets te weten te komen.	□
	Weet dat je iets op kan schrijven (op papier of op de computer) als je iets wilt vertellen.	■
	Weet wanneer er sprake is van 'lezen' en 'schrijven' en kan 'lezen' en 'schrijven' van elkaar onderscheiden.	■
	Herkent en benoemt (enkele) letters, bijvoorbeeld de eigen naam.	■
	Schrijft tekens die op letters (beginnen) te lijken.	■
Fonemisch bewustzijn en alfabetisch principe	Kan betekenisonderscheidende klanken (fonemen) in woorden onderscheiden.	■
	Doet mee met woord-/klankspelletjes.	■
	Weet dat letters met klanken corresponderen.	■
	Herkent en gebruikt rijmwoorden.	■
	Is gemotiveerd om de betekenis van geschreven taal te achterhalen.	■

Het kind ...		
Domein Taalbeschouwing		
Algemeen	Reflecteert op eigen taalgebruik en dat van anderen.	n.v.t.
	Verbeterd eigen taalgebruik.	n.v.t.
	Praat (in kringgesprek) over taal en praten.	n.v.t.
Reactie uitgever	De bevindingen van de analyse zijn terecht. Wel vinden we het een discussiepunt in hoeverre de genoemde aspecten bij 'oriëntatie op boek en verhaal' en 'oriëntatie op geschreven taal' er daadwerkelijk in zouden moeten zitten. In de uitwerking zie ik dat jullie aangeven dat de items 'luistert aandachtig wanneer een verhaal wordt voorgelezen' en 'geniet zichtbaar van voorleesactiviteiten' niet verder geëxpliciteerd zijn. Ik vraag me af in hoeverre dat in deze lijst, die beoogt een handvat te zijn bij het volgen van de ontwikkeling van de leerlingen op de tussendoelen beginnende geletterdheid, perse nodig is.	

